

Sankt Olofs kyrka Österlen

55.6350, 14.1228

Sankt Olofs kyrka ligger i byn Sankt Olof, som ursprungligen hette Lunkende. Sankt Olofs kyrka var en så kallad vallfartskyrkan dit pilgrimer sökte sig, och var under medeltiden Danmarks största Olof-helgedom. Det ursprungliga bynamnet tappades så småningom bort och namnet på byn blev i slutet av 1500-talet, alltså efter reformationen kort och gott Sankt Olof - precis som kyrkan döpt efter den norske helgonkungen.

Kyrkan byggdes ursprungligen under tidig medeltid, men var då betydligt mindre. Långhuset med två skepp kom till under 1400-talet, kanske på grund av ökad tillströmning av pilgrimer. Minnen av dessa kan vi se på stenpelarna i kyrkan där man ristat sina bomärken, för att på detta sätt lämna kvar något av sig själv på platsen.

Pilgrimerna lämnade också penninggåvor till kyrkan, och även om socknen var minst i Skåne blev kyrkan rik tack vare alla dessa gåvor, något vi bland annat kan se i form av det stora altarskåpet, som är från mitten av 1400-talet och antagligen tillverkat i Lübeck. Mittpartiet framställer Golgata-motivet med en stor mängd figurer samlade kring Frälsarens kors. På flyglarna finns sexton bilder på manliga helgon, och då dessa dörrar stängs under fastan visas passionshistorien i sexton bilder. Dessa bilder blev mot slutet av 1700-talet övermålade med vit färg men återställdes i slutet av 1950-talet.

Ännu i dag finns en Sankt Olofsbild i kyrkan. Den hänger på korets norra vägg men hade sannolikt ursprungligen ett eget altare. Stelt stirrande håller han en yxa i höger hand. Yxan som är en modern kopia, troddes kunna bota sjukdomar. Och vattnet i hans källa strax väster om kyrkan sades ge god fruktbarhet till den som tvättade sig i det, drack det och offrade i det.

Helgonet Sankt Olofs minne firades alldeles särskilt vid bestämda dagar. Olofsdagen, den 29 juli, var den största festdagen, men pilgrimer lär ha anlänt till kyrkan under större delen av den varmare årstiden och speciellt i anslutning till stora kyrkliga helger.

Efter reformationen bekämpade den protestantiska kyrkan med styrka denna - som man sade "vidskepelse", och när superintendenten i Lunds stift Mads Jensen Medelfar gjorde visitation i kyrkan den 3 mars 1627 blev han förfärad över att Sankt Olof-kulten fortfarande firades i kyrkan. Allmogen tillbad en Olofsbild som man hade klätt i linnekläder. Bilden kastade ur kyrkan och helgonets kläder revs inför församlingen sönder. De plagg som kunde användas fördelades sedan bland de fattiga i socknen.

Mads Jensen Medelfar hade förmodligen knappt försvunnit ur socknen innan Sankt Olof-bilden var tillbaka i kyrkan, och församlingsprästen fortsatte att blunda för firandet - förmodligen på central plats, placerad där det så kallade Trefaldighetsaltaret finns idag.

Fortfarande i slutet av 1700-talet firade man Olofsfest här, och en präst har beskrivit hur offrandet gick till i början av 1800-talet. Böneritualen hade en bestämd gång. Först knäföll man inför Olofsfiguren, varvid böner lästes. Om möjligt blottade man den sjuka kroppsdelen. Därefter togs yxan ur figurens hand varefter den ströks mot kroppen nio gånger. Efter var tredje gång hängdes den dock tillbaka så att den åter kunde laddas med undergörande kraft. Efter ritualen gjordes själva offret i form av exempelvis mynt, och ritualen avslutades sedan med fler böner.

Under ledning av domkyrkoarkitekten Helgo Zettervall restaurerades kyrkan på 1870-talet, men ännu finns spår av de medeltida traditionerna.

Fortfarande finns exempelvis tre av de ursprungligen nio sidoaltarna kvar.

På altaret i södra långhusväggen, invid den järnbeslagna dörren finns en skulptur som kallas Anna Själv Tredje, en bild som är helgad åt Sankta Anna, mor till jungfru Maria, och som också avbildas tillsammans med Jesubarnet. I altaret finns en liten fördjupning och en murad nisch där olika typer av offergåvor kunde lämnas.

Altaret i kyrkans nordvästra hörn är vigd åt jungfru Maria, och även där finns en nisch i altaret. Denna nisch var dock inte till för offergåvor utan för vigd olja som skulle användas av prästen vid sista smörjelsen. Altaret har också i äldre tider kallats smörjelsealtaret.

På skåpets flyglar ser vi åtta kvinnliga helgon, som vi kan identifiera genom deras olika tribut. En av dem är Den Heliga Birgitta, direkt till höger om Jungfru Maria.

Det altare som står vid den östra mittpelaren är slutligen vigds åt Trefaldigheten, och altarskåpet, som liksom de övriga är från 1400-talet, föreställer en nådastol, där Gud fader sitter med den korsfästen Kristus framför sig.

Predikstolen med sina bilder på evangelisterna och deras respektive symboler är från 1620-talet och har tidigare haft sin plats närmare långhusets sydöstra hörn, så att den lämnade fri sikt genom triumfbågen.

Vid sidan om predikstolen finns den så kallade martyrtavlan, som förmodligen är från mitten av 1600-talet, och som visar apostlarnas martyrdöd enligt legenden. Här finns också bilder från Jesu liv, från bebådelsen till himmelfärden.

Dopfunten är troligen från början av 1100-talet, och har ett vackert mässingsfat från 1626 med namn på två kvinnliga donatorer inritade: "Jungfru Sissele Unre" och "Catharina Mellentin".

Det fanns redan på 1600-talet en orgel i kyrkan, förmodligen placerad på samma plats som den nuvarande. Från slutet av 1700-talet och fram till 1893 var kyrkan utan orgel. Då fick Elfström i Ljungby uppdraget att bygga en orgel, och denna var i bruk till 1970, då den nuvarande orgeln byggd av Mårtensson i Lund kom på plats. Fasaden till denna ritades av arkitekt Torsten Leon-Nilsson.

Källor:

Webb: Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister.

Bok: "Svenska kyrkor - en historisk reseguide". Catherine Bonnier, Göran Hägg, Ingrid Sjöström. ISBN 978-91-7329-015-9

Bok: "Kyrkor i Skåne - en kulturhistoria". Siegrun Fernlund 1980. ISBN 91-85330-26-4

Bok: "Sankt Olofs kyrka". Nils Boström & Thure Holm.

Bok: "Det medeltida Skåne - En arkeologisk guidebok". Peter Carelli 2010. ISBN 978-91-85377-91-6